

In het kort

Armoede en onderwijs

Het voortgezet onderwijs (vo) en middelbaar beroeps-
onderwijs (mbo) zijn onvoldoende toegankelijk voor
jongeren die opgroeien in armoede. Rijksoverheid,
onderwijsinstellingen en gemeenten zijn aan zet
om volwaardige onderwijsdeelname van jongeren
in armoede te garanderen.

onderwijsraad

De Onderwijsraad roept de minister van Onderwijs op om de toegankelijkheid van het vo en mbo te vergroten voor jongeren die opgroeien in armoede. In het vo en mbo zijn de schoolkosten hoog. De raad beveelt de rijksoverheid en onderwijsinstellingen aan deze financiële drempels weg te nemen. Iedereen die leer- of kwalificatieplichtig is, moet in Nederland kosteloos onderwijs kunnen volgen. Daarnaast zijn er verbeteringen mogelijk in het onderwijsaanbod en de ondersteuning van jongeren die opgroeien in armoede. Scholen kunnen dit niet alleen. De raad roept gemeenten op om hun verantwoordelijkheid te nemen.

Jongeren die opgroeien in armoede, lopen in het vo en mbo aan tegen belemmeringen om goed onderwijs te kunnen volgen.

Aanleiding: **jeugdarmoede doet beroep op onderwijsinstellingen**

In Nederland groeien minstens 115.000 minderjarigen op in armoede (2023). Zij lopen tegen materiële en immateriële hindernissen aan die hun deelname aan het onderwijs belemmeren.

De rijksoverheid voert al bijna tien jaar beleid gericht op de bestrijding van armoede onder minderjarigen. Dit beleid doet mede een beroep op onderwijsinstellingen. Zij zijn verantwoordelijk voor goed en toegankelijk onderwijs voor al hun leerlingen en studenten. Maar ze zijn niet verantwoordelijk voor armoedebestrijding of andere vormen van armoedebeleid. Lokaal armoedebeleid is in de eerste plaats een verantwoordelijkheid van gemeenten.

In beleid en in de publieke discussie over armoede gaat terecht veel aandacht uit naar bestrijding van armoede onder leerlingen in het primair onderwijs. Maar armoede stopt niet na de basisschool. Op verzoek van de Tweede Kamer adviseert de raad daarom wat er nodig is om te zorgen dat jongeren die opgroeien in armoede, volwaardig kunnen deelnemen aan het vo en mbo. Welke rol spelen onderwijsinstellingen daarin en waar zijn andere actoren aan zet?

Advies: **vergroot toegankelijkheid van vo en mbo voor jongeren die opgroeien in armoede**

Jongeren die opgroeien in armoede, lopen in het vo en mbo aan tegen belemmeringen om goed onderwijs te kunnen volgen. Er zijn financiële drempels: ouders en jongeren in het vo en mbo worden geconfronteerd met hoge schoolkosten, in het mbo nog meer dan in het vo. Vo-scholen met relatief veel leerlingen in armoede hebben bovendien sterker te kampen met een lerarentekort en teruglopende middelen. De kwaliteit van het onderwijsaanbod en leeromstandigheden staat daardoor onder druk. Daarnaast wordt de ondersteuningsbehoefte van leerlingen in armoede niet altijd herkend. Deze belemmeringen leiden voor jongeren in armoede tot lager schoolsucces en een ander verloop van schoolloopbanen dan andere leerlingen.

De raad adviseert de rijksoverheid, onderwijsinstellingen en gemeenten daarom de toegankelijkheid van vo en mbo voor jongeren in armoede te vergroten.

Advies
Vergroot de toegankelijkheid van het vo en mbo voor jongeren die opgroeien in armoede.

Aanbeveling 1:
garandeer kosteloze toegang tot onderwijs tot aan startkwalificatie

Publiek bekostigd onderwijs moet voor iedereen kosteloos toegankelijk zijn. Dat betekent dat alle jongeren die leer- of kwalificatieplichtig zijn in Nederland kosteloos onderwijs moeten kunnen volgen, ongeacht de route die zij volgen naar de startkwalificatie.

De Onderwijsraad beveelt de rijksoverheid aan om het verschil in schoolkosten tussen vo en mbo voor leer- en kwalificatieplichtige studenten op te heffen. De schoolkosten in het vo en mbo zijn hoog, bijvoorbeeld voor een laptop, excursies en kleding voor bepaalde vakken of opleidingen. In het mbo liggen de schoolkosten bovendien nog hoger dan in het vo. Zo zijn boeken in het vo gratis, terwijl dat in het mbo alleen geldt voor de vakken taal, rekenen en burgerschap. Verder maken mbo-studenten veel kosten voor materialen die ze nodig hebben voor hun studie. Delen van het onderwijs zijn daarmee niet toegankelijk voor leerlingen en studenten (uit gezinnen) met weinig financiële middelen.

Daarnaast beveelt de raad schoolbesturen en schoolleiders aan anders om te gaan met de vrijwillige ouderbijdrage. Deze moet daadwerkelijk vrijwillig zijn, gelimiteerd en anoniem. Dat is nu lang niet altijd zo. Het moet gaan om één bedrag, waar alles in zit. Zo worden jongeren en hun ouders niet geconfronteerd met onverwachte extra's en hoeven ze niet telkens opnieuw aan te geven dat ze de bijdrage niet willen of kunnen betalen.

Dat betekent dat alle jongeren die leer- of kwalificatieplichtig zijn in Nederland kosteloos onderwijs moeten kunnen volgen, ongeacht de route die zij volgen naar de startkwalificatie.

Aanbevelingen

Garandeer kosteloze toegang tot al het onderwijs tot aan startkwalificatie
 Schoolkosten in het vo en vooral het mbo zijn hoog. Denk aan een laptop, kleding, excursies en de vrijwillige ouderbijdrage. Schoolbesturen en schoolleiders moeten zorgen dat de vrijwillige ouderbijdrage gelimiteerd en daadwerkelijk vrijwillig is. De raad beveelt de rijksoverheid aan schoolboeken ook in het mbo gratis te maken. Dat is nu niet het geval.

Bewaak kwaliteit van aanbod en neem belemmeringen weg
 Jongeren die opgroeien in armoede, krijgen minder vaak les van een bevoegde docent, doordat het lerarentekort hun scholen harder treft. De raad herhaalt de oproep aan schoolbesturen te zorgen voor een eerlijke verdeling van leraren. Daarnaast is het nodig dat docenten en schoolleiders als team bewustzijn en handelingsrepertoire ontwikkelen om andere belemmeringen in de schoolloopbaan van jongeren in armoede weg te nemen.

Gemeenten: neem verantwoordelijkheid
 Gemeenten zijn verantwoordelijk voor armoedebeleid op lokaal niveau, maar hoe zij hier invulling aan geven varieert sterk. De raad roept gemeenten op hun verantwoordelijkheid te pakken en het vo en mbo structureel te betrekken bij lokaal onderwijsbeleid.

Jongeren die opgroeien in armoede, krijgen gemiddeld genomen minder vaak onderwijs van een bevoegde docent. Dat komt doordat het lerarentekort hun scholen vaker treft.

Aanbeveling 2: bewaak kwaliteit van aanbod en neem belemmeringen weg

De raad pleit er uitdrukkelijk voor dat scholen en opleidingen de kwaliteit van het aanbod op school op peil houden. Jongeren die opgroeien in armoede, krijgen gemiddeld genomen minder vaak onderwijs van een bevoegde docent. Dat komt doordat het lerarentekort hun scholen vaker treft. De raad herhaalt de eerdere oproep aan schoolbesturen om te zorgen voor een eerlijke verdeling van leraren.

De raad beveelt ook aan om de ondersteuning van jongeren in armoede te versterken. Armoede is voor veel docenten lastig te signaleren. Daardoor wordt de behoefte aan onderwijs- en andere ondersteuning van jongeren in armoede lang niet altijd herkend. Dit vraagt van docenten en schoolleiders dat zij als team bewustzijn en een handelingsrepertoire ontwikkelen voor de omgang met armoede.

Scholen en opleidingen kunnen het niet alleen, zeker niet als zij kampen met een leraren- of schoolleiderstekort. Zij hebben daarom de rijksoverheid, gemeente en lokale partners nodig. De raad pleit voor versterking van het onderwijskansenbudget in het vo en introductie van een vergelijkbaar budget in het mbo.

Aanbeveling 3: neem als gemeente verantwoordelijkheid

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor armoedebestrijding op lokaal niveau. Zij zijn in principe aan zet om initiatieven ter ondersteuning van jongeren in armoede te coördineren of te initiëren. Dit geldt ook voor activiteiten op het grensvlak van onderwijs, het sociaal domein en armoedebeleid. De mate waarin gemeenten dat doen, varieert, evenals de mate waarin vo- en mbo-instellingen betrokken zijn bij lokaal overleg. Dat leidt tot onwenselijke verschillen.

De raad roept gemeenten op om hun verantwoordelijkheid te nemen. Zij moeten onderwijsinstellingen en docenten ondersteunen en ontlasten. De vraag en capaciteit van onderwijsinstellingen moeten daarbij leidend zijn; gemeenten mogen scholen niet overvragen. Het is zaak vo- en mbo-instellingen sterker te betrekken bij gremia als de lokale of regionale educatieve agenda en lokale gelijkkekansenallianties.

www.onderwijsraad.nl/armoede-en-onderwijs
 april, 2025